Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 42, Ekim 2019, s. 139-147

ISSN: 2149-0821 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/SOBIDER.39368>

Doç. Dr. Fatih ARSLAN

Fırat Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

farslan@firat.edu.tr

KÜLTÜREL SİNİZM / PATOLOJİK ŞİDDET EĞİLİMLERİ: “BOMBA VE BEYAZ LALE” ÖYKÜSELLİĞİ

Özet

Tarihin farklı dönemlerinde toplumsal kırılmaların anlatıldığı sanatsal eylemler vardır. Edebiyat, bunlar içerisinde en sessiz ama en içten kayıtlardan birisidir. Sessizdir çünkü kendisine böyle bir iş verilmemiştir. İçtendir çünkü sanat olmanın gereği olarak ince ruhların reaksiyonlarını kaydeder. Türkiye’nin geçiş dönemlerinin bu anlamda en sağlam takiplerinden birisi de Ömer Seyfettin’dir. Onu öyküye getirdiği bütün kurgusal, dilsel, tematik özellikler bir yana bir devir tanığı olması bile öyküsüne büyük bir değer katar. Adeta yıkılan, kurulmaya çalışılan bir devletin değer yapılarını inşa etmiş; üstelik zor zamanlarda bunu yapabilmiş bir temsildir.

Ömer Seyfettin asker olmanın getirdiği mesleki yıpranmayı bir anlatım değerine dönüştürerek yeniden yazmıştır. Özellikle Balkan savaşları ve bunların yansıttığı büyük tahribatlar seçilmiş öykü dizelerinde kendine yer bulur. Öne çıkanlardan ikisi “Beyaz Lale” ve “Bomba”dır. Bulgar komitacıların yaptığı insanlık dışı şiddet eylemlerini bütün ayrıntılarıyla aktaran yazar, adeta bir şiddet pratiğini ve öç alma yetisini okuruna hissettirir. Metin öykü olmanın ötesine geçerek güdülü bir anlatıma dönüşür. Milli olmanın ve bunun temel yapılarını kurmanın verdiği hak, Ömer Seyfettin’in bazı öykülerinde lirik bir yönlendirmeye dönüşmüştür. Şiddet bu yapı tavrılarından birisidir.

Anahtar Kelimeler: Ömer Seyfettin, öykü, patolojik şiddet, sinizm.

CULTURAL SYNICISM / PATHOLOGICAL VIOLENCE TENDENCIES: NARRATIVE IN “BOMBA” AND “BEYAZ LALE”

Abstract

There are artistic actions in which social breaks are told in different periods of history. Literature is one of the quietest but most intimate recordings among them. He was silent because he was not given such a job. It is because it records the reactions of the subtle souls as the necessity of being art. One of the most robust follow-up of this figure in Turkey's transition period is Ömer Seyfettin. All the fictional, linguistic, and thematic features he brought to the story, as well as being a perpetual witness, add much value to his story. It has built the value structures of a state that has been destroyed and tried to be established; moreover, it is a representation that can do this in difficult times.

Ömer Seyfettin rewrote the professional wear caused by being a soldier by transforming it into a narrative value. Particularly the Balkan wars and the major destructions reflected by them find their place in the selected narrative strings. Two of them are Beyaz Lale and Bomba. The writer, who conveys all the details of the acts of inhumane violence carried out by Bulgarian comitarians, makes the reader feel like he is practicing a practice of violence and taking revenge. Text goes beyond being a story and becomes a motive narration. The right of being national and establishing the basic structures of it has turned into a lyrical direction in some of Ömer Seyfettin's stories. Violence is one of these building attitudes.

Key Words: Ömer Seyfettin, history, pathological violence, cynicism.

Giriş / Şiddetin Tanımsızlığı

Bir başına düşünüldüğünde onlarca eylemi çağrıştıran şiddet kelimesi çok yönlü bir varlık alanı içine sinmiştir. Hoyrat, orantısız bir eyleme biçimi olarak doğruluğu, doğrusallığı tartışılabilir da yapanın çoğu kez haklı olma iddiasındaki incitme, ihlal etme biçimleridir. Güç, erk, yetke, bedensel güç kavramlarının ön eki olan “vis”, Latince “*violentus*” ve “*violare*” gibi iki sözcükle şiddet kavramını karşılamıştır. Var olma biçimi huzurun, düzenin karşıtlığıdır ve temel eyleme niyeti de bunları alaşağı etmektir. Dogmatik, vandal, ölçsüz, kaba, orantısız bir eylemdir. Şiddet, kavramsal boyutta bir yandan olgular ve eylemleri; diğer yandan varoluş niteliklerini belirler. İnsanın toplumsal ve bireysel bir figür oluşunun getirdiği etki ve tepkiler asla sonu gelmeyecek bir analiz gerekliliğidir. Bu gerekliliğin asli öznesi olan insan ruhu ve sosyolojik duruşu, su arayanların kanla karşılaştığı bir kuyuyu muhatap kılar. Şiddet insan ruhunun karanlık dehlizlerinde bulunmasına rağmen şakağa ya da şafağa tırmanma yetkisini en güçlü şekilde elinde tutan dürtülerin başındadır. Şiddetin kuy(t)ularının onlarca besleyicisi vardır. Temel çıkış öfke, öfkeye neden olan kısıtlama, tahrik ve devamında saldırganlık içgüdüsünün yol açtığı davranışsal tavırlardır. Şiddetin uyarıcıları planlı ya da ani eylem(e)lere yol açabilir. “*Bastırılmış duygunun patlayıcılığı hepsinden büyüktür; çünkü tecrit...*” (Horney, 2010: 46) edilme insanı daha şiddetli bir öç alma duygusuna yöneltir. Şiddet çoğu kez de örneklemeye edinilmiş bir huzursuzluk travmasıdır. Saldırganlığın veya şiddetin dozu huzursuzlukla doğru orantılıdır. Eğer ilksel kaynağa tepki engellenmişse saldırganlık dolaylı bir hal alır ya da öznenin kendisine yönelir.

Şiddetin biçimleri konusunda Fromm'un kategorizasyonu önemlidir: Tepkisel şiddet, ödünleyici şiddet ve kana susamışlık. Tepkisel şiddet, insanın kendinin veya yakın çevresinin sahip olduğu değerleri ya da yaşamını tehdit eden unsurlara karşı başvurduğu şiddettir. Ödünleyici şiddeti ise güçsüzlüğü gizlemeye ya da güçsüzlüğü telafi etmeye yönelik bir şiddet türüdür ve zayıflık, kaygı, yetersizlik gibi bazı harekete geçememe biçimlerinin patlangacıdır. Kana susamışlık ise ilkel toplumlarda görülmesine rağmen çağdaş toplumlarda da sürekli gün yüzüne çıkan bir tiranlaşmadır. Kana susamışlıkta kişi kan akıtarak kendisini canlı, güçlü, eşsiz ve başkalarından üstün hissetmektedir. Böylece zedelenen kişiliğin telafisi başka bir canlı üzerindeki yaşamsal hâkimiyet hissini şiddetle giderilmesi yoluyla (Michaud, 1991: 74) yeniden inşa, ifşa edilmektedir. Freud'un yıkıcılıktan ve saldırganlıktan alınan zevkin özellikle savaş ve kıyım sıralarında yüksek ve erotik güdülere karıştığını vurgular yorumları özellikle böyle işgal dönemlerinin sosyal, bireysel işgal edilme temellerini de destekler. Başta sadizm gibi şiddet ve erotizm sapkınlıkları, süper egonun oluşum zamanlarının yırtılmalarıdır. Sosyal immünolojik duyarganın çöküşüyle daha doğal bir eyleme dönüşür. Şiddetin olumsuzlamayla değil olumlamayla teşviki masum bilinçte daha yoğun bir etkilenmedir. Çocuklukta oluşan bu yapı üzerine şekillenen kişilik, kaynağı asla tükenmeyen öfkesini boşaltmak için sürekli arayış içine girer. Böylece saldırganlık hayatın bir varoluş şartı haline dönüşerek uygulanmadığı takdirde ruhu kemiren bir kısır döngünün müsebbibi olur. Sinizm (kincilik) ise bütün bu kavramların toplumsal nefret, kültürel dayatma, sosyal boğuklukla birleşmesiyle daha şiddet/tatmin paradoksunu kışkırtan bir tavra bürünmesidir. Aslında şiddetin varlığı değil haklı veya haksızlığı etrafında Herakleitos'tan başlayıp Hegel ve Marx'a, Schopenhauer, Nietzsche'ye kadar uzanan klasik bir tartışma hep varlığını sürdürmüştür. Ölüm, savaş, insanlar ve uygarlıklar arasındaki mücadeleler varlık yaşamının ilerletici belirti yöntemleridir ya da değişmez olanın gerçekleşmesi ile sonuçlanacak bir olumsuzluk ontolojisinin varlığı. 20. Yüzyılın yaşama gerekleri içinde olmasa da en radikal liderlerin hep insanlığı arındırmak, huzura erdirmek adına sahiplendiği ideolojik (komünizm, faşizm vb.) şiddet, sözcüğe yeni anlamlar katmıştır. Şiddetin arzu konumlarının yapısını irdelemek için bir ölüm içgüdüsünden söz etmek gerektiği bazen kabul edilmez. Şiddetin asıl kaynağı çatışmadır. Çatışma unsurundaki özne ve nesnenin karşısına özne ile aynı hedefe yönelmiş bir rakibin çıkması eylemin gerekliliğini oluşturur: "*Özne nesneyi arzular, çünkü rakibi de aynı nesneyi arzulamaktadır.*" (Girard, 2007: 17) tümcesi arzusunun doğasında bulunan şiddet eğilimi bazen kurucu bir nitelik de taşıyabilir. Bu yapısal şiddet tasavvuru bir olumlamayla şiddetin her halükarda bir gereklilik olduğunu ancak bunun sağlıklı bir sağaltım yoluyla dinsel ya da geleneksel yöntemlerle gerçekleştirilmesi gerektiğini göstermiştir.

Metinde Şiddet / Yitirilmiş Empati ve Varlığın İkamesi...

Anomi bir kültür değer/arzu ve amaç ölçüsünde yapılanır. Gerçekleşirse fonksiyonel; gerçekleşmezse disfonksiyonel olur. Biri hedefe diğeri nihai boyutta şiddete yöneltir. Fiziksel şiddet en üst patlama, vandal biçimidir. İnsanın doğasına dair söylenen her söz onun hicapları altında bulunan esrarına dokunabildiği ölçüde mak(b)ul olur. Sözün kıymetini ruhun akislerine dokundurma muktedirliğine şartlayan bu gizil kural, şüphesiz ki insanı anlatan veya insanı merkez alan her kelamın kudret evrenini belirler. Bu durum aynı meyanda edebi metinlerin de güç orantılarıdır. Metnin dünyasında Narkissos gibi gezen okurun kaderini belirleyen, ruh sularının yüzünü ne kadar berrak, net gösterebildiğidir. Türk öykücülüğünün başat burçlarında

birisi olan Ömer Seyfettin’in metinlerini güçlü kılan pek çok özellikten biri de şüphesiz ki metinlerinde insan ruhu ve söz arasındaki bu müthiş sadakati sağlayabilmiş, fark edebilmiş olmasıdır. Ömer Seyfettin öykülerinin ana damarının yaşamın kendisi olması, insan doğasının metnin içinde işlenişini de önemli bir ayrıntı haline getirir. Öyküler hayatın ve karakterlerin yanı başında kurulmuş propaganda ve kanondan uzak bir milli kimlik üretimidir. Bu da adı konmamış bir etkiye neden olur. Ömer Seyfettin’i hem bağlandığı ideoloji, değer hem de yazıldığı dönemin koşulları altında değerlendirmek gerekir. Çok boyutlu bir geçişin retrospektifidir. Kitle, yığın, güdümlü, popüler vb. sözcüklerin öykülerinde doğrudan bir belirteç olmadığı belirgin olmakla birlikte yeni hayat, yeni devlet, yeni üretimle örtüşen yeni milli bir kimliğin oluşum malzemesinin toplandığı bir rezervuar, birikim oluşturma gayreti temel bir vasıftır. Rasyonel bir milliyetçilik, temiz bir söylemle etkin bir eylem(e) niyetine kavuşturulmuştur. Asker zekasının, disiplinin, rasyonel, determinist sosyal etkinin kattıkları farklı bir bilinçlenme boyutunu çağırır. Ömer Seyfettin anlaşılır niteliklerinin ötesinde, geçitte inşa edilmeye çalışılan bir devletin gizil temellerinin mefkûresini kurgulamıştır. Bu boyutuyla etkilenme endişesi olmayan Ziya Gökalp’in sırdaşlığında sosyal bir sanat ortaya koymuş bir estet toplum teorisyenidir.

Ömer Seyfettin’in öykülerinde önemli bir yere sahip olan dürtülerden birisi de şiddettir. Şiddet, kimi zaman öykülerdeki ana öğelerden olurken kimi zaman da sadece tamamlayıcı bir ayrıntı olarak kurguda yerini alır. Fakat burada şiddet olgusunu Ömer Seyfettin öyküleri açısından önemli yapan şey onu salt bir duygu ya da durum olarak işlemek yerine hikâyeye güç katan bir unsur olarak kullanılmasıdır. Öykü şiddetin dinamiklerine uygun bir analiz işlenebilmenin somut örneklemesidir. Empati, kişinin şiddete olan meylini kontrol altında tutan ve eylem gücünü ehlileştiren en önemli unsurların başında yer alır. Kimlik yapısını empati düzeyinde gerçekleştirebilmiş kişiler “...ihtiyaçları ve duygularıyla bağlarını koruyabilmiş ve bu sayede duygudaşlık gibi hislerinden kopartılmaya karşı korunmuş, dolayısıyla kendi benliklerini bastırmak zorunda kalmadıkları için de şiddeti besleyip yansıtmaya elverişli, duygulardan kopuk soyut düşünce biçimine kendilerini kaptırmayan insanlardır. Kısacası kendilerine özgü olandan nefret etmeyen ve bunu düşman olarak yorumlamayan...” (Gruen 2010: 65) insan tipleridir. Böylesine önemli olan bir duygunun yitimi ise vicdan ve eylem arasındaki bağları kopararak kendisinden olmayanı dehşetli bir şekilde öteki olarak görmeyi beraberinde getirecektir. Ömer Seyfettin yaşadığı dönem, asker kimliği ve siyasal algılarından dolayı etki(n) metinler oluşturmıştır. Dikkat çeken en tipik örnekler baskın bir şekilde Balkan Savaşı ve devamında Bulgar mezalimini konu edinen öykülerdir. Beyaz Lale adı geçen savaşta Serez’in Bulgarlarca ele geçirilişi ve sonrasında yapılan zulüm ve işkenceleri konu edinir ki sapık Bulgar komutan Radko Balkaneski’nin cinayet, işkence, tecavüz biçimleri sosyal, milliyetçi bir söylemle uzun uzun anlatılır. Komutana soyadı olarak seçilen “Balkaneski” bütün bir coğrafyayı çağrıştırdığı ölçüde perçinlenmiş bir anlatım imgesidir. Aynı şekilde Bomba’da da insanın taşıdığı her türlü mütecaviz tavır en uç noktalarına kadar ayrıntılı bir şekilde işlenmiştir. Kaybedilmiş mekânlardan yeni “kültürel bir mekân oluşturmaya çalışırken her şeyden önce mekânsızlığın bıraktığı boşluğu...” (Özcan, 2018: 461) tecrübe etmek niyetinde olan yazar, bir bellek mekân oluşturma çabasına girmiştir.

Diğeri, ötekine yönelik şiddetin en önemli sebebi belli bir grup ya da kişinin kendi varlığını ikame etme amacıyla başka bir canlı üzerinde güç sahibi olmak istemesi, bu istem üzerine yaşamasıdır. Bu iktidar güç kazandıkça ve özellikle yaşam veren ve alan bir niteliğe dönüştükçe kişi veya grubun var olma hissi daha da artmaktadır. Bunu gerçekleştirmenin ilk

adımı insancıl niteliklerden yani vicdan ve empatiyle olan bağları koparmaktır. Böylece sadece insancıl özelliklerinden sıyrılmakla kalmaz, bir birim birey olma tavrından uzaklaşarak sadece bir guruba ait olma biçimine dönüşür. Umarsız bir soyutlanma ile başka bir aidiyet yaşamaya başlar. Artık sorgulamayan, eleştirmeyen dahası empatiden uzaklaşan bir kimlik karşılar bizi. Bu olanaksızlık şiddeti uygulayan açısından şiddetin empatik duygumunu ortadan kaldırdığı gibi, şiddetin tüm dinamiklerine de olağanüstü bir serbestiyet tanır. Bomba öyküsünün kahramanı Boris, bunalımlı ülke şartları içinde sosyalizmi savunan biridir. Fakat ülke şartları karısıyla huzurlu bir yaşam için imkân vermemekte hatta kendi ve ailesinin hayatını bile tehdit etmektedir. Boris, bu kaotik ortamdan uzaklaşmak için ailesini de alıp Amerika’ya gitmeyi planlar. Fakat kaçmadan önceki gece hâkim sistemin temsilcileri olan komitacılar evlerini basar ve bütün paralarını alır. Eve baskından önce konuşmak için çağırdıkları ve öldürdükleri Boris’in kafasını bomba niyetine karısı Magda’ya verirler. Öyküde ötekine şiddet unsurunun ilk masum adımı olan empati yitimini gerçekleştiren temel etken ideolojidir. Çatışma unsurunu oluşturarak şiddetin ana zeminini kuran ideolojik farklılık, şiddeti meşrulaştırmanın ilk baskın yöntemlerinden birisidir. Öyküde akıl almaz bir rahatlıkla şiddeti içselleştiren, normalleştiren kişiler ideolojik bir meşrulaştırma ile cinayetleri kutsal bir eylem gibi görme algısındadır. Dünyanın pek çok bölgesinde farklı sebeplerle de olsa sergilenen akıl almaz vahşetlerin çoğu da soyut bir dayanak biçiminde ideolojive onun emrettiği teolojik saplantılara dayandırılmaktadır. Bu eylem şiddetin pratiğini kolaylaştırarak, tüm dinamiklerinin kolayca serbest kalmasını sağlar: “Anlaşıldı. Demek zahmet edeceksin. Mutlaka dayak yemeden, ayakların yanmadan, tırnakların çıkarılmadan söylemeyeceksin! Eğer yine söylemezsen oğlun Boris bizim elimizde mahpustur. Onu keseceğiz. Evini de yakacağız. Yine seni rahat bırakmayacağız.” (Bomba, s.26). Şiddetin bütün bellek mekânları, soyun devamını yok etme düşüncesi öykü boyunca tekrarlanır. Ömer Seyfettin adeta nefret, hatta intikam duygularımızı sürekli tazeleyerek öyküyü baskın bir tezli metne dönüştürür. Öteki olarak gördükleri Boris ve ailesi onlara göre sisteme karşı hainlik yapmıştır ve elbette gerekli cezaları almalıdır: “...burada ikiniz de bizim için çalışacağınız yerde, babanıza mallarını sattırıp kaçmak istediniz. Sizin için milletin verdiği parayı çalmak arzu ettiniz. İşte biz buna müsaade etmiyoruz.” (Bomba, s.26). Benzer ifadeler büyük oranda kendilerine mal ettikleri belki de hiçbir dayanağı olmayan savunma biçimleridir. Bu savunma, sahiplenme arzusu şiddeti mubah kılma yöntemidir.

Çoğu kez temelde insanlarda var olmayan şiddet, şiddete eğilim kendiliğinden çıkabilir. Hatta sadece “...negatiflikten değil, pozitiflikten de meydana çıkar. Yalnızca başka veya yabancidan değil aynıdan da...” (Han, 2018: 12) doğabilir. Temel tavır şiddetin beslenme biçimleri, şiddete alev taşıyan inanma niyetleri, hatta tamamen insan yapısının aradan çıkıp çıkmadığıdır. Eğilimin ortaya çıkışı yeni bir biçimsellik değil; aksine hep var olan nefret ve şiddet arzusunun tatmini için sadece bir maskeleyedir. Şiddeti arzulayalar bu baskın süreci maskelemek için de muhatap olduğu aynıya ki aynıyla yaşayan aynıdan ölür, riyakârlık ve hainlik atfederek kurbanlarını suçlu hale getirerek ceza salahiyetlerini ellerine alırlar. Böylece yapılan her türlü şiddet eylemi onları suçlu olmayı bir tarafa yapılanları özgürleştiren, haklı kılan bir duruma dönüştürür: “Bu iki kuvvetli herif bu nefis kadına yapıştılar. Bir tanesi eteklerini kaldırmak istiyordu. Diğeri daha fena sarhoştü. Dişleriyle, avucunun içinde tuttuğu bu güzel başın yanağını ısırıyordu. Magda birden haykırdı. Ve kucaklarından kurtuldu. Sağ yanağının iki yerinden kan akıyordu. Baba İstoyan bu manzarayı görmemek için ocağın kenarına çömeldi ve başını avuçlarının içine aldı. Gözlerini ateşe dikti. Magda elini yanağına koymuştu. Parmaklarının arasından mebzûliyetle kan sızıyor ve ağlıyordu. Haydutlar bu güzel

kadının bu kan içinde ağlamasına bakarak sanki mahzuz oluyorlardı." (Bomba, s.29). Şiddeti pratiğe geçiren kişinin bu durumdan mutlu olması, kendince bir haz alması aslında ideolojik değil büyük oranda psikolojiktir. Ömer Seyfettin'in Balkanlarda yaşanan katliam ve zulümlerinin şiddetini anlatırken takındığı görelî tavrı pozitif bir tarafgirliktir. Derin göçüş, geçişlerin olduğu zamanlar büyük pişmanlıkları da taşımıştır. Öyküde kahramanlar seçilirken baskın psikolojik saplantılarla örölü dünyalar öncüllemiştir. Zaten otoriter sistemlerin genelde cezalandırma ve katliamlar için görevlendirdiği insanların şiddeti bu derece kolay pratiğe dökcek kişiler olması, onların bu alt görev bilinci ve psikolojik ihtiyaçları arasındaki uyum veya uyumsuzluktan kaynaklanır. Görevin verildiği yapıcılar genellikle sosyo-ekonomik nedenlerden dolayı gelişmemiş ve bütün sorunların sadece şiddet kullanılarak çözüleceğini öngören bölgelerin insanlarından seçilmesidir. Öykülerde bu bölgesel tavır daha öncesinde Türklerle aynı yerde yaşayan insanların seçilmesiyle soyutlanır. Dünyanın çoğu yerinde de benzer tavırlar söz konusudur. Bir anlamda ortak mekânları kullanmakla beslenen ve içten içe oluşan nefret, şiddete hazır insana figürlerini üretmiştir: *"Mihânikî bir istical ile bu felaket oynucağını kaldırmaya koştu. Ta masanın orta yerinde duruyordu. Elini uzattı. Kaldırdı. Öbür eliyle altından tutmuştu. Ilık bir ıslaklık hissetti. Eline baktı: Kanlanmıştı. Kan?.. Sonra bu tehlikeli ve tahmin ettiği kadar ağır olmayan bombayı önüne koydu. Kadranını, fitilini görmek istiyordu. Yavaşça siyah bezi çözdü. İkinci bir bez daha vardı. Bu bez kandan kıpkırmızı idi. O bezi de çözdü. Kumral saçlar meydana çıktı. Baktı, baktı, dikkatle baktı... Ve birden öyle müthiş, öyle keskin, öyle feci, öyle korkunç bir nâra attı ki, ocağın başındaki Baba İstoyan sıçradı ve gelinine koştu. Zavallının gözleri çerçevesinden çıkmış, karışık saçları dimdik olmuş, omuzları gerilmiş, iki eliyle tuttuğu bir şeye haşyet ve dehşetle bakıyordu. Dikkat etti. O tuttuğu şey, oğlunun, güzel ve kumral Boris'in vücudundan koparılmış kesik ve kanlı kafası idi..."* (Bomba, s.32-33). Söz şiddete dönüşür, şiddeti tahrik eder, kıskırtır ya da şiddeti tasvir eder. Ömer Seyfettin'in anlatım konusunda sınırları zorlayan görsel, seçilmiş reel dikkati anlatımı şiddetten çıkarıp teşvik eden, belki destekleyen bir teklife taşımıştır. Yapılan aynıyla mukabele sanatın kurmaca kimliğini oldukça zorlayan bir sosyo-ideolojik niyettir ifadesidir. Öyküyazar, şiddeti toplumun ve bireyin psikolojisine uygun bir dönemsel tavır içerisinde vermektedir. Yazarın, şiddeti harekete geçiren dinamikleri ve bireydeki pervasızlığını aktarırken kurgunun aslında biraz abartılı sayılabilecek niteliklerini hikâyenin gücünü artırmada gayet başarılı bir şekilde kullandığını söyleyebiliriz

Bir şekilde ötekileşen, ötekileştirilen insana öç alma tutkusunun verililişinin sınırsız boyutlarının anlatıldığı ve bu şekilde bir tavır takınma hakkının sınırlandığı, hazırlandığı öykülerden birisi de Beyaz Lale'dir. Ömer Seyfettin'in şiddet ve şiddetin dozunun sınırlarını zorladığı bu hikâye, ideolojik şiddetin yanında cinsel şiddetin de uç anlatım biçimlerini barındırır. Bozguna uğrayan Osmanlı askerleri bitkin bir durumda çekilirlerken Serez, Bulgarların eline geçmiştir. Bulgar komutanı Radko, Büyük Makedonya ülküsünü gerçekleştirmek isteyen koyu bir Bulgar milliyetçisidir. Düşmana karşı sert ve acımasız olmayı tavrının, düşüncesinin bir gereği kabul etmektedir. Akıl almaz kıyımlara, soy kırımlara girişir; çocukları, kadınları öldürtür, diri diri fırında yaktırır. Radko bu arada, kentin en güzel kızının kim olduğunu araştırır, ona sahip olmak ister. Düşmanı alçaltmak, ezmek yolunda Radko, Beyaz Lale lakabıyla anılan genç ve namuslu Türk kızına zorla ilişmeye kalkışır. Kız direnir, düşman subayına karşı onurunu, aynı zamanda bütün ulusun temsil değerlerini canı pahasına korumaya çalışır. Lale kendisini pencereden aşağı atar, ölür. Radko canavarlığını, sapıklığını bundan sonra da sürdürür; kızın ölüsünü içeri alıp sapık duygularını doyurmaya çalışır. Savaş

ortamındaki kaosu ve insanlık duygusunun yitiminin en uç noktalarını anlatan bu hikâyede Bomba’da olduğu gibi ötekileştirmenin temel ayağını siyasi ve ideolojik hedefler belirlemiştir: “...biz büyük Bulgaristan için çalışıyoruz. Büyük Bulgaristan’ın içinde düşman kalmamalı.” (Beyaz Lale, s.16). Radko’nun topolojik şiddet arzusu kişisel bir nitelik taşımanın yanında ülküsel bir boyut da kazanmıştır. Hayal ve arzu sınırları kişi veya kitle ayrımı tanımayan şiddet, ülküye bağlı toplumsal yıkımlarda bulunan bireylerin de en baskın dürtüsüdür. Kaybolmuş, “...yitik kitlenin bilinci yoktur.” (Caraco, 2016: 66) çünkü bilinç kitleyi sağduyulu kılıp, bir araya gelme temayülllerinden uzaklaştırır. İlkel zamanlardan gelen ve kurban mekanizmaların açıklanmasında yok edilen unsurun elindeki tüm güçlerin kendisine geçeceğini de düşünen böyle insanlar/tipler düşman olarak tanımlanan diğerlerini aşağılayıp öldürerek onların hayatları üzerinde tasarruf kurduklarına inandıklarında aynı oranda kendi hayatlarına da hâkim olabilecekleri sanısına kavuşurlar. Böylece şiddet patolojik yapıda çift taraflı mutlakiyet hissi verir. Şiddet eylemcilerine gücün, tiranlaşmanın yegâne bekçisi, koruyucusu gibi bir ruh halini yaşatır ki bu nefretin en trans, en tehlikeli boyutudur: “Bir yaşından altmış yaşına kadar erkek, sekiz yaşından 45 yaşına kadar bütün kadınlar, kızlar cesetleri meydanda kalmamak üzere sessizce kesilecek, geceleri merkez taburundan çıkarılacak angaryalar vasıtasıyla yine iki komite reisinin gözetimi altında şehrin dışındaki hendeklere gömülecekti.” (Beyaz Lale, s.15). Şiddetin normalleşmesi, insan tavrının uzaklaşmasıdır. Organize şiddet, kıyım, katliam baskın bir kabullenme, kabul ettirme olarak bütün enstrümanlarını, imkânlarını kullanır. Çünkü temelde dayatılan harekete geçirici etmen düşmanlıktır. Kimi bireyler için “...düşmanlık kimliğin kurucu ögesidir. Ben kendini sadece düşman ötekine bir bağımsızlık tepkisi...” (Han, 2016: 49) içinde tanımlayabilecek, sunabilecek noktada ifade edebilir.

Şiddet ani bir refleks veya planlanmış olabilir. Her ikisi de bir patlama biçiminde çıksa da oluş gayeleri psikososyal orantılanmalarla belirir. Duygu mekanizmalarındaki değişim şiddetin sorgulanmayı aşarak uygulanışı fanatik, kurgulanmış bir hak iddiasıdır. Yapılma biçimleri anarşistçe olsa da çoğu şiddet eylemi, eğilimi haklı olmak, doğru olanı ikame etmek niyetindedir. Eylemlerinin sorumluluğundan kurtulan ve böylece tüm itkilerini serbest bırakarak eyleme dönüşmesinden çekinmeyen ideolojik, otoriter itaat gibi meşrulaştırıcı düşüncelerle suçu üstünden atarak ediminin sorumluluğundan kaçan birey karşımızdadır. Vahşetin en somut manzaralarına katlanması ve hatta işlevsel olarak bizi içinde bulunması insanın iç ve dış etmenlerin şiddetin serbest bırakılması konusunda ne kadar zorlanmadan hareket edebildiğinin de kanıtıdır. Şiddetin bu etmenler ve eylemler kronolojisinden oluşan işkence ve katliamı meşrulaştıran yapısı Radko’nun ruhuna sinmiştir: “...şimdi bunların kaçamayanları toplanacak, evvela işkence ile kasalarındaki ve bankalardaki paraları alınacak, sonra fidye gibi bütün mülkleri Bulgar mekteplerine verdirilecek, en nihayet hepsi vaftizlenip Hristiyan yapıldıktan sonra öldürülecekti.” (Beyaz Lale, s.12). Nefret ve şiddetine teolojik dayanaklarla tutunan bu kişiler sürekli olarak kendiliklerinin çözülmesi tehlikesiyle karşı karşıya yaşarlar. Ancak nefretlerini ve şiddet yüklü saldırganlıklarını başkalarına yansıttıklarında, devrettiklerinde kendilerini bütünsel bir kişilik olarak ayaklarının üzerinde hissederler. Şiddet, varlıkları besleyen öncül eğilim, davranış tecrübesidir. Kendince değersizle yücelen bir değersizleştirme biçimi, kişilik ve varlık alanlarını yeniden kurabilme imkânı sağlar: “...her şey kuvvetli. Ezemeyen ezilecek, öldüremeyen ölecekti. Tabiatın değişmeyen, asla gizli kapaklı olmayan yüce kanunu zayıfın düşmanıydı.” (Beyaz Lale, s.20). Kişi kendinde olmayana karşı geliştirdiği nefretin, sahiplenme içgüsünün tatmini noktasında çaba sarf eder. Tehlikeli kıskançlık şiddet eğilimiyle tatmin olma arzusunun dönüşürse bu da artık kıskançlık olmaktan çıkıp şiddetli

söylem, şiddetli eyleme dönüşür. Bu durum yok etmenin var olmak anlamına geldiği özellikle savaş durumlarında ikame edilenin sadece mefkûre olmaktan çıkıp narsistik açıdan yitime uğramış insan ruhlarındaki değersizliğin telafi edilmesine boyutlanır. Ömer Seyfettin bütün estetik söylemlerinde dahi alt bir bilinç ya da bilinçlenmenin neticesi olarak yeni bir devrin, dönemin umdelerini dile getirmiştir. Ne kadar reel olursa olsun benzer öykülerine bu açıdan bakmak gerekir.

Sonuç Yerine...

Ömer Seyfettin devrin ve reel hayatının onca olumsuzlamasına karşın inşa/norm/değer uyumunu başarıyla kurgulamıştır. Açık bir zihin ve yaratma bilincinin farklı saptamalarından birisi de bir değer oluşturma, parlatma gibi duran patolojik şiddet konusudur. Bütün aşırılık, hızlı yazılma eğilimlerinin yanında duyarlı, doygun bir kimlik âdeta bir dönem sabitleyicisi gibi devrin tarihine, insan kıyımlarına not düşmüştür. Bir etkileme metni olarak tasarlanan lirik söylemin nefrete uzanan estet hesaplaşması, şiddetin doğal reaksiyonlarının ötesine taşınarak milli kimliğin, yeni yapılanmanın ikame biçimlerini desteklemiştir. Öykülerinin bazılarının anlatma derdinin üst kategorisine çıkarak bir telkin, mesaj ruhuna bürünmesi etki alanı açık bir sanatsal yönelimdir. Yazarın da bu temel öngörüden hareket etmekte bir beis görmediği muhakkaktır. Yaşanılan onca zulüm tarihin not ettiklerinden daha etkili bir şekilde öykülerin satırlarına sinmiştir. Şiddetin anlam yükünde empatik yitimin belirleyici olduğu görülür. Ötekinin, ötekileşmenin bir nefret söylemine, eylemine dönüştürülmesi yazarın millileştirme çabasının eleştirel örneklemesidir. Bomba, Beyaz Lale ve bir iki öyküde daha işlenen şiddetin patolojik yapısı hem sebepleri hem de sonuçları bağlamında benzer çıkarımlar taşır. Başta Bulgarlar olmak Balkan coğrafyasında yaşanan baskı, şiddet ve zulüm bütün aşırılıklarıyla anlatılırken yazar bize açıkça öç alma hakkı tanır. Aşırı gibi görünen şiddet biçimleri gerçeğe uygunluğu ne kadar olursa olsun temelde psikopatik eylemler olarak öykülerin temel yapılarını oluşturmuştur.

İnsanı ve olayları okumada ayrı bir yeteneği olan Ömer Seyfettin geçiş devrinin bütün psikososyal, ideolojik değişimlerine tanıklık etmiştir. Savaş ve savaşın getirdiği mezalim de bunlardan birisidir. Yaşama, anlatmanın sırdaşıdır. Ömer Seyfettin hikâyesi bu sırdaşlığı bir gönül, vicdan paydaşlığının lirik dokunaçlarına temas ettiren kişidir.

KAYNAKLAR

- Caraco, Albert (2016), **Kaos’un Kutsal Kitabı**, (Çev. I. Ergüden), Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Girard, René (2007), **Romantik Yalan ve Romansal Hakikat Edebi Yapıda Ben ve Öteki**, (Çev. A. E. İldem), Metis Yayınları, İstanbul.
- Gruen, Arno, (2010), **Normalliğin Deliliği**, (Çev. İlknur İgan), Çitlembik Yayınları, İstanbul
- Han, Byung-Chul (2016), **Şiddetin Topolojisi**, (Çev. D. Zaptçioğlu), Metis Yayınları, İstanbul.
- _____ (2018), **Yorgunluk Toplumu**, (Çev. S. Yalçın), Açılımkitap, İstanbul.
- Horney, Karen (2010), **Çağımızın Nevrotik Kişiliği**, (Çev. B. Kıcıır), Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Michaud, Yves, (1991), **Şiddet**, (Çev. C. Muhtaroğlu), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Özcan, Tarık (2018), **Yazı / Yankı Makaleler-Denemeler / “Bellek Mekân Olarak Ömer Seyfettin Hikâyeciliği”**, Kesit Yayınları, İstanbul.
- Seyfettin, Ömer (2012), **Bütün Hikâyeleri 1**, Üç Harf Yayınları, İstanbul.